

Aina Moll

LA NOSTRA LLENGUA

Segona edició

EDITORIAL MOLL
MALLORCA
1994

Col·lecció TOMIR n.º 15

XIV. Els drets lingüístics, a les Illes Balears

Actituds conflictives sobre el tema de la llengua

Darrerament han sortit a la llum pública un parell de casos d'enfrontament per motius lingüístics que voldria comentar, perquè són símptoma clar del perill de ruptura d'una pau social que seria molt difícil refer, un cop rompuda.

Em referesc a casos com la duresa de tracte de la policia amb un jove, perquè parlava mallorquí, o l'aldarull que es va armar al Congrés dels Advocats celebrat a Palma l'abril de 1989, perquè un d'ells va parlar en català; el President del Col·legi d'Advocats de Barcelona, que era membre de l'organització del Congrés, va defensar el dret d'ús de la llengua pròpia de les Balears i, segons els comentaris de la premsa, va estar a punt de ser agredit per uns congressistes que devien ser anticatalans visceralment.

No és casual que aquests fets es produeixin en moments en què les accions de grups radicals, en favor i en contra de cadascuna de les dues llengües que són oficials aquí, han creat un estat d'ànim col·lectiu molt sensible a les qüestions lingüístiques, que no afavoreix gens la calma i la

serenitat que haurien de presidir el nostre procés de normalització. Per això no em cansaré de dir que s'ha de deixar de banda qualsevol acció de lluita lingüística –encara que sigui “pacífica”, com la correcció de rètols– i fer una campanya intensa d'informació sobre els drets i deures dels ciutadans en matèria de llengua, a fi que cadascú exerceixi els seus drets dins el respecte dels drets dels altres i del dret col·lectiu del poble balear.

Vaig dedicar una sessió del programa *La Nostra Llengua* de TVE-Balears als drets lingüístics, perquè vaig descobrir –i me'n vaig escandalitzar– que un grup de joves estudiants de COU no coneixien el marc legal vigent a Mallorca en matèria lingüística. Si ells no saben quins drets tenen, no és estrany que ho ignori la gran majoria de la població. I com que la majoria sí que sap que “els espanyols tenen el deure de saber castellà”, és natural que hi hagi actes de prepotència per part de castellanoparlants que es creuen amb dret a exigir l'ús de la seva llengua, i que molts de mallorquins els donin la raó; i és natural també que hi hagi mallorquins que vulguin fer prevaler la llengua de Mallorca amb els mateixos sistemes de força.

Per això crec que serà útil insistir una vegada més en el tema dels drets lingüístics dels ciutadans, començant per ampliar el comentari sobre el marc legal vigent, fet en el primer capítol.

Un marc legal no conflictiu

La conducta del poble de les Balears en matèria de llengua s'ha de regir per l'article 3 de la Constitució, per l'article 3 de l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears i per la Llei de Normalització Lingüística a les Illes Balears, que va entrar en vigor el 20 de maig de 1986.

Aquests textos configuren un marc legal que pot semblar, a uns, restrictiu, i als altres generós, per a cadascuna de les dues llengües oficials; però és un marc no conflictiu, perfectament vàlid per regir el nostre procés de normalització.

És ver que l'article 3 de la Constitució espanyola estableix que el castellà és la llengua oficial de l'Estat i que tots els espanyols tenen el deure de conèixer-lo i el dret d'emprar-lo. Però fixem-nos en la clara

diferència que fa entre el coneixement i l'ús: tenim el deure de conèixer el castellà, però no tenim el deure d'emprar-lo. Un ciutadà de les Balears compliria la Constitució encara que no parlàs mai una paraula de castellà, a condició que l'entengués i que no rebutjàs les comunicacions que li fessin en la llengua de l'Estat. Sobretot perquè segons el nostre Estatut d'Autonomia, “la llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, és oficial juntament amb la castellana”, i tots els ciutadans tenen el dret de conèixer les dues llengües i d'emprar-les.

L'Estatut no estableix el *deure* de conèixer la llengua pròpia de les Balears. Però si tots tenim el *dret* d'emprar-la, i ningú té el deure d'emprar el castellà, és evident que tots els ciutadans de les Balears *necessiten* conèixer les dues llengües, per poder-se expressar en la llengua que vulguin sense obligar els altres a renunciar a la que vulguin ells.

Ara bé, el fet de no tenir el deure de parlar castellà, no vol dir que ens hàgim de negar a emprar-lo quan el nostre interlocutor no ens entén. Vol dir només que ningú ens ho pot exigir. La conversa bilingüe, en què cada interlocutor parla en la seva llengua, és un bon sistema perquè cadascú exerceixi el dret d'emprar la llengua pròpia sense obligar l'altre a abandonar la d'ell; aquesta pràctica, si es generalitzàs, afavoriria molt la nostra llengua, que és la que una part dels ciutadans no coneixen, i per això sovint queda arraconada davant els castellans.

Hi ha molts de mallorquins que pensen que “no podem obligar els castellanoparlants a aprendre el català, que no els servirà per res”. Afirmacions com aquesta demostren fins a quin punt estam encara en situació anormal. A qualsevol lloc del món, la llengua més útil per als habitants d'una comunitat és la pròpia d'aquella comunitat. No té res a veure, que aquesta llengua sigui parlada per molts de milions de persones, o per pocs milers: el castellà és parlat per molts de milions –n'hi ha que diuen 300– però a Europa només la parlen els espanyols, i el percentatge dels qui l'aprenen com a llengua estrangera dins els estudis generals de primera i segona ensenyança, si bé va en augment, és encara insignificant; de manera que si circulau per Europa, us serà tan útil –o tan poc útil– el català com el castellà. D'altra banda, el xinès el parlen més de mil milions de persones, però ara per ara, aprendre xinès no serveix de gran cosa per a un mallorquí.

Si el mallorquí “no serveix” a Mallorca a un castellanoparlant, és

perquè els mallorquins no l'empram com a llengua normal de relació de la nostra comunitat. Però quan el seu ús estigui normalitzat, no sols "servirà" conèixer-lo, sinó que *serà necessari*.

La doble oficialitat a les Balears

La Llei de Normalització Lingüística, en la seva exposició de motius, planteja clarament la situació de les dues llengües a les Balears:

La llengua catalana i la llengua castellana són totes dues llengües oficials a la Comunitat Autònoma, si bé de naturalesa diferent: L'oficialitat de la llengua catalana es basa en un estatut de territorialitat, amb el propòsit de mantenir la primacia de cada llengua en el seu territori històric. L'oficialitat del castellà, establerta per la Constitució a tot l'Estat, es basa en un estatut personal, a fi d'emparar els drets lingüístics dels ciutadans, encara que la seva llengua no sigui la del territori.

A l'article 2, la Llei estableix els drets lingüístics dels ciutadans respecte a la llengua pròpia del territori:

1. - *La llengua catalana és la llengua pròpia de les Illes Balears i tots tenen el dret de conèixer-la i d'usar-la* (Fixem-nos que aquest dret el tenen tots els ciutadans de les Balears, tant els autòctons com els immigrants).

2. - *Aquest dret implica poder adreçar-se en català, oralment i per escrit, als organismes públics i a les empreses públiques i privades. També implica poder expressar-se en català a qualsevol reunió i desenvolupar en aquesta llengua les activitats professionals, laborals, polítiques, sindicals, religioses i artístiques; així com rebre l'ensenyament en català i rebre-hi informació a tots els mitjans de comunicació social.*

Ara bé, els ciutadans no podran exercir aquest dret si no tenen un coneixement suficient del català: si no l'entenen, ni tan sols deixaran que l'exerceixin els altres, en no ser que es resignin a ser marginats; si no el saben parlar, no hi podran fer les seves activitats polítiques i

sindicals; si el saben parlar, però no llegir ni escriure, no podran exercir en la seva llengua activitats professionals o laborals com a administratiu, o oficinista, o missèr, o notari, o professor d'EGB o de Batxillerat. Per això tenen dret a rebre de l'Administració l'ajuda necessària per adquirir els coneixements de la nostra llengua que els manquin per poder-la emprar en qualsevol situació.

A l'exposició de motius de la Llei de Normalització es fa constar que *d'acord amb aquest marc legal la Comunitat Autònoma té el dret i el deure d'acabar amb la situació d'anormalitat sociolingüística (...). És així que haurà de garantir els drets lingüístics i farà possible que tothom conegui les dues llengües, precisament, per poder fer efectius aquells drets.*

I encara afegeix: *També cal comprometre tots els ciutadans de les Illes Balears, qualsevol que sigui la seva llengua habitual, en la salvaguarda i extensió de la llengua catalana, dins una situació social en què tots els ciutadans coneguin les dues llengües i assumeixin la defensa i normalització de la catalana, perquè és un component essencial de la identitat nacional dels pobles de les Illes Balears.*

D'acord amb això, la Llei estableix obligacions per a l'Administració de tots els nivells, i per als serveis públics en general, per tal de salvaguardar els drets dels ciutadans. Als ciutadans com a tals no se'ls imposa l'ús de cap de les dues llengües: tots tenen dret a emprar la que vulguin de les dues, però no tenen dret a imposar a cap altre ciutadà l'ús de la llengua de la seva preferència. L'Administració i els serveis públics, en canvi, han d'emprar la llengua pròpia de les Illes Balears i han de respectar el dret dels ciutadans d'emprar-la en qualsevol circumstància.

De què serveix invocar els drets lingüístics

Com cada vegada que vaig manifestar, al llarg del programa *La Nostra Llengua*, la meua repulsa pels actes de pressió per forçar l'ús lingüístic, l'explicació sobre els drets dels ciutadans en aquesta qüestió va provocar crítiques amistoses de televidents que no estaven del tot d'acord amb els meus punts de vista.

Els meus comunicants trobaven que davant casos flagrants d'agres-

sió a la llengua catalana com el de l'exigència del castellà per part d'uns policies o el rebuig absolut del català en el Congrés dels Advocats, "parlar simplement de drets lingüístics, sense condemnar enèrgicament els fets, és d'una ingenuïtat total". Al seu entendre, "predicant la bona voluntat no aconseguirem res: necessitam una política de morro fort amb els castellans hostils a l'ús del català, i decrets que obliguin tots els funcionaris a respectar la llengua pròpia de les Balears, amb càstigs forts per escarmentar els que no ho facin".

Bé, jo no vaig "condemnar enèrgicament els fets" perquè em sembla que es condemnin per si sols, i perquè de fet ja havien estat objecte de condemna per part de l'opinió pública; insistir a condemnar-los pot servir per esbravar-nos, però no per posar-hi remei; i correm el risc de contribuir a augmentar un clima de crispació que necessitam calmar amb urgència. (Per desgràcia, una segona "tongada" de fets lamentables –l'incendi del repetidor de TV3, pendent encara de judici, i la detenció d'un jove independentista acusat de terrorisme– han vingut a demostrar de manera clamorosa aquesta urgència.)

En canvi, "predicar la bona voluntat parlant dels drets lingüístics" sí que pot contribuir a crear un clima de consciència serena dels nostres drets individuals i col·lectius, i dels deures corresponents.

Hi ha molts de castellanoparlants –funcionaris o no– que exigeixen l'ús del castellà perquè es pensen que hi tenen dret, i molts de mallorquins –i menorquins, i eivissencs– que es sotmeten a l'exigència perquè es pensen que hi estan obligats. Això explica, per exemple, la prepotència dels qui en el congrés dels advocats rebutjaren violentament l'ús del català, i la passivitat dels altres –especialment dels mallorquins– davant l'atropell.

De totes maneres, es tracta d'un cas extrem. Avui en dia, la majoria –de castellans i d'illencs– ja té assumit que no es pot imposar el castellà per la força; però en canvi molts creuen que tenim el deure de parlar castellà "si ens ho demanen correctament". I això és el que hem de revisar.

Ningú té dret a pretendre que un altre renunciï al seu dret només perquè ell ho vol; i ningú té obligació de satisfer una petició que li fan sense tenir-ne el dret, encara que li ho demanin molt correctament. Moltes vegades la forma correcta de demanar-ho és una imposició

disfressada, com ho demostra la indignació que apareix si no es dóna satisfacció a la demanda.

Si seis dins un autobús i qualcú us diu "vol fer el favor d'aixecar-se, que vull seure jo", ningú pensarà que teniu l'obligació d'aixecar-vos perquè us ho demana correctament: més aviat semblarà una insolència que ho demani, perquè no té dret a fer-ho. L'exemple de l'autobús és útil, perquè durant molt de temps van regir unes normes de cortesia injustes, que obligaven els homes a cedir el lloc a les dones pel simple fet de ser dones, encara que necessitassin el seient més que elles, i encara avui hi ha dones que consideren "mal educats" els homes que no els cedeixen el lloc, i homes que se senten "obligats a cedir el seient a les senyores". De la mateixa manera, hi ha castellanoparlants que volen mantenir el privilegi injust que tingueren durant tant de temps, de fer prevaler la seva llengua damunt la nostra, i mallorquins disposats a continuar mantenint-los el privilegi.

Per això és important que tothom sàpiga quins drets i quins deures té i quins no té. Sabent-ho, la gran majoria dels ciutadans ho respectaran, i jutjaran correctament el seu comportament i el dels altres. I, naturalment, tots sabran també en quins casos s'ha de renunciar a la llengua pròpia en favor de l'altra. Així com a l'autobús una persona que està en inferioritat física respecte dels altres sap que pot demanar que li cedeixin el lloc i normalment és atès –i si la inferioritat és visible, ni tan sols ho ha de demanar, perquè l'hi cedeixen espontàniament–, també una que no entén la nostra llengua pot demanar que li parlin la seva –i segurament ho farem sense que ho demani, si veim que realment ho necessita–. Ara bé, tothom ha de tenir clar que no es tracta de cedir a la prepotència, sinó d'ajudar un "minusvàlid".

D'altra banda, hem de saber tots que els drets dels ciutadans estan per damunt dels dels funcionaris, i els dels clients sobre els dels servidors públics: la tria de la llengua no correspon al funcionari o al qui presta el servei, sinó al ciutadà o al qui és servit. I més que decrets i càstigs, necessitam informació, i consciència de les obligacions de cadascú.